

سوال نمبر 2

وڈا ہلی گل :-

پنجابی ادب دی کہانی خد عبدالغفور قریشی دی لکھت
ایس کتاب وچ اوہناں نہیں پنجابی ادب
دائقی تے اتنیقی جائزہ لیا۔ ایس دے نال نال اوہناں نہیں
دیس پنجاب دی کہانی، پنجابی دے مختلف لہجے،
پنجابی سماج تے سماجی قریعاں دا اثر، پنجابی
لسانی لہجے تے ویرواہ تے پنجابی شاعری تے لوک
ادب دا اک مکمل جائزہ پیش کیتا اے۔ اوہناں
دا ایہ مجموعہ 1972ء وچ شائع ہويا۔

پنجابی ادب دی کہانی: ویرواہ :-

تذکرہ نگاری تے تاریخی نگاری دی ایس کتاب
وچ عبدالغفور قریشی نے پنجابی ادب دا مکمل
جائزہ لیا اے۔

(i) پنجابی ادب دا تحقیقی تے تنقیدی جائزہ

عبدالغفور قریشی نے پنجابی شاعرانہ،
پنجابی لوک گیتاں تے پنجابی نثری ادب دا
تاریخی جائزہ لیا اے۔ نال نال اوہناں نہیں
تقابلی لسانیات دی مدد نال پنجابی تاریخی
ادب دا اک تنقیدی جائزہ پیش کیتا اے۔

(ii) دیس پنجاب دی مکمل کہانی پیش کیتی گئی اے :-

ایس کتاب وچ پنجاب دی جغرافیائی
تفسیر تے ویروسی پائی گئی اے۔ لفظ
عبدالغفور قریشی جغرافیائی تقسیم نوں
پرھ لپیٹر کسے وی زبان دی لسانیات نوں
پرھنا اوکھا کم اے۔ ایس لکھی اوہناں نہیں

پنجاب دی تاریخ دے بارے لکھا اے جے پنجاب
سرت دریاواں دی زمین اے۔ ایس دے بنیادی
دور تے دور تے دو حصے بنیں جسدے وچ
صوبہ لاہور تے صوبہ ہریانہ شامل بنیں۔
اولیاں دے بنیں ایہدے والے سولہویں صدی
دی کتاب "آئین الہدی دے حوالے نال
پیش کیتے بنیں۔

(iii) پنجابی لہجیاں نوں جغرافیائی
حساب نال تقسیم کیتا گیا اے۔
پنجابی ادب دی کہانی وچ پنجابی زبان دے
مختلف لہجیاں اتے روشنی پائی گئی اے۔ ایس
کتاب وچ پنجابی لہجے نوں جغرافیائی، پوراہی،
فاحی، جھاچی، پوٹھوہاری تے ہندی وچ
تقسیم کیتی گئی اے۔

(iv) پنجابی زبان دے مختلف نال:
عبدالغفور قریشی دے مطابق پنجابی
زبان نوں تاریخی طور تے ہندی، ہندوی،
پراکرت، لہجہ پالی تے اب بھرتیش دا
نال مختلف ادوار دے وچ وٹا گیا اے۔

(v) پنجابی ادب تے سماجی
نثر لیکھاں دا اثر

عبدالغفور قریشی دے مطابق پنجابی
ادب تے مختلف سماجی نثر لیکھاں دا اثر دیا
اے۔ ایس دے وچ مسلم لیگ، کانگریس
شدھی، سنگھن تے ہندوستان جھڈ دو
تحریک شامل بنیں۔ اینہاں نثر لیکھاں وچ
پنجاب ادب دی شاعری تے نثر دا نمایاں
نثر دا نظر آندا اے۔

(vi) پنجابی لسانیات دا ویروالا الیں کتاب وچ پیش گیتا گیا اے

پنجابی زبان نوں تقابلی لسانیات دی
دہ دناں اک ودھیا لولی ثابت کیتا اے۔
پنجابی زبان نوں یونانی زبان، سنسکرت
تے انگریزی نال تقابلی جائزہ لے کے ثابت
کیتا گیا اے جیہہ اینہاں زبانوں دا پنجابی
زبان و ادب تے کتنا وڈا اثر ریا اے۔

(vii) پنجابی شاعری دے ادوار تے حقان دا جائزہ

الیں کتاب وچ پنجابی شاعری نوں مختلف
ادوار وچ تقسیم کیتا گیا اے۔ الیں دے وچ
1800-1700ء دا دور، 1900-1800ء دا پنجابی ادب
دا دور تے غیر 1947-1900ء وچ تقسیم کیتا
گیا اے اینہاں دور وچ شلوک، سی
حرعی، کافی تے نظماں دی اہناف وچ
شاعری پیش کئی اے۔

(viii) پنجابی لوک ادب دا مکمل جائزہ

پنجابی زبان دی الیں کتاب وچ پنجابی لوک
ادب دا لسانی جائزہ دی گھا گیا اے جیہہ
قریشی دے مطابق پنجابی لوک ادب وی 23
قسموں میں اویہاں شمال وچوں لوری،
تھال، ٹپے، سہم، بولیاں وغیرہ نمایاں
نیں۔ الیہ لوک گیت پنجابی ادب و زبان
دا قیمتی سرمایہ نہیں جیہہ اینہاں دی وچ
توں پنجاب دی دیگر کہانیاں سو بہنی ہیموال،
پیر دا بھاؤ وغیرہ مشہور ہوئے نہیں۔

Date: _____

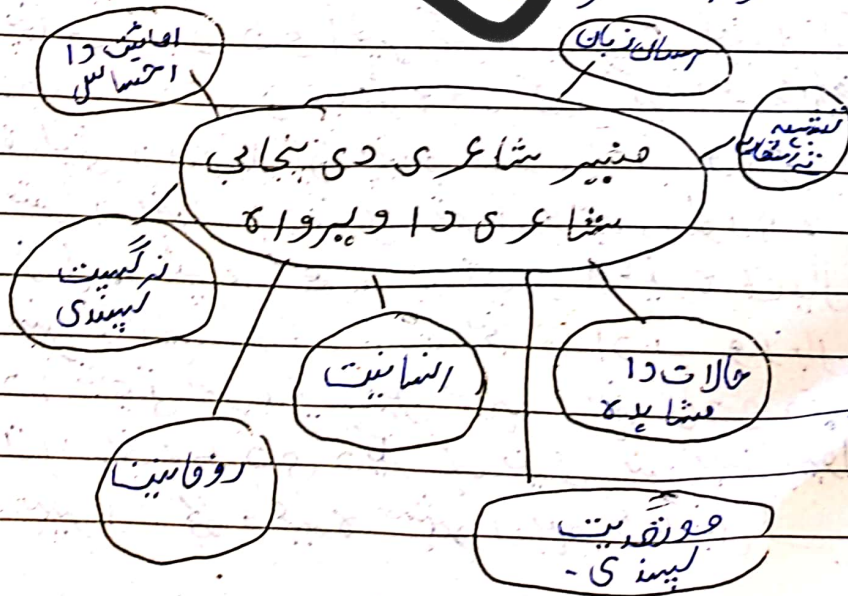
وگدی گل :-

پنجابی ادب دی کہانی صرف پنجابی لوگوں
 کہانی نہیں اتے بلکہ پنجابی زبان دے لہجے،
 او س دے مختلف لہجیوں دا لہجہ لہجہ
 پنجاب دی جغرافیائی تقسیم دے مطابق
 وگدی سبھی دے۔ عبد القادر قریشی نے
 کتاب نوں مختلف ادوار و تقسیم کردے کہ کتاب
 نوں اک کہانی دی شکل دے والے۔

سوال نمبر 4 :-

وڈھلی گل :-

صنیر نیازی صلح بیوہ تھیلا پورا وچ تھیں۔ وڈ
 توں بعد اویہ ہجرت کر کے پاکستان آ گئے۔ ویرولہ
 کرن توں بعد پتہ لگدا الے جیسہ اوہناں دی
 شاعری وچ اہائیت، دا احساس، نرگسیت
 پسندی، حالات دا ڈونگھا اہٹا پلا، عورت
 پسندی، روفانیت، احساس، انسانییت دا
 درس، آسان زبان، درودتاؤتے تھیواں تے
 استعمال دا استعمال وی نظر آندا الے
 جیسہ اوہناں توں اپنے ہم عصر شاعران توں
 وگھڑا شاعر بنا دے والے۔

Date:

(i) فنیر نیازی دے شاعری وچ افائیت وا احساس فلادے:

فنیر نیازی نہیں اپنی شاعری وچ علامتی لنگ
واور ناؤ کیتا اے جیس لوں افائیت لپندی اکھا
جاسکدا اے۔ اوہناں نے چٹیل، ڈاٹن،
صوت جن دیاں علاقناں معاشرے دے ظالم
لوکاں لئی جوڑا ورتیاں نہیں جیسہڑے معصوم لوکاں
دراستحوال کرن توں باز نہیں آندے۔
گھردی دیوڑاں اتے دسں چھٹاں لال
پھوڑاں دیاں۔

شاعر دے ویلے ڈیناں چیکان فلادیاں
(اواس دی رات)

(ii) فنیر نیازی دی شاعری وچ نرگسیت لپندی دا تیلو فلادے:

نرگسیت لپندی ادب دی او صنف
اے جس دے وچ کسی بیور لوں صحور موضوع
بناؤں دی بجائے اپنے آپ اتے شاعری کیتی
جاندی اے۔ ایس دا عقصد لوکاں توں پیغام
دینا بیوند اے لیکن شاعری دا موضوع شاعر
آپ بیوند اے۔ فنیر نیازی نہیں ایہہ طریقہ
دینا دی وھاٹی توں تنگ آکے اپنا یا
ایس دا ذکر اوہناں دی شاعری وچ ایس طرح
فلادے۔
کہ جیسہ میں چاہیوں تے بند اے کر دیاں
ایہہ تہا شاعر پتا دا۔

(iii) فنیر نیازی دی شاعری وچ روفایت دا تیلو وی فلادے:

Date: _____

رومانیت ادب دی اوہ تحریک ہے جس
 نے وچ عاویہ پرستی دی بجائے انسانی جذبات
 نوں اہمیت دتی جاندی ہے۔ ایس تحریک
 دا آغاز یورپ توں سترھویں صدی وچ
 ہو یا جیس ویلے شاعران تے فلاسفران نہیں
 دنیا نوں عقاد دی بنیاد تے تو لنا شروع کردتا۔
 سنیر نیازی نہیں پنجابی شاعری وچ رومانیت
 دے پھلواتے روشنی پائے اہمہ ثابت کیتا ہے
 جسہ انسانی جذبات دا کوئی قلم نہیں نیو سگدا
 شہر دھو دے مکاناں دی رنگیلیاں پاریاں نہیں
 رات دے شکاریاں نہیں زلفاں کھلاریاں نہیں
 مہکاں اے زمیں اے جیہ نال پاریاں نہیں
 دل بے ایمان دیال کھپال اڈاریاں نہیں

(۷) سنیر نیازی دی شاعری وچ

انسانیت دا درس وی ملدا ہے:

سنیر نیازی لوکاں دا دکھ درد و نڈل آکے
 انسان سہ اوہناں تے نہیں حالات دا مشالہ
 کرن توں بے پرواہ لایا کیمہ انسانیت کوں ظالم
 لوک دنا دیندے نہیں ایس لٹی اوہناں نہیں
 اپنی شاعری دے ذریعے لوکاں نوں انسانیت
 دا پیغام دتا ہے تاکہ کوئی انسان وی کھوگا
 نہ مرے۔

جسہ میں چاہیوں تے ختم ای ہو جائے
 کوئی بندہ وی کھوگا سوئے

(۷) سنیر نیازی دی شاعری وچ

مہارت لپیٹی دا درس لہدا

سنیر نیازی دی شاعری عوام اول فقہ
 دی طرف راغب کرن دا کھم کر دی ہے۔

منیر نیازی دے مطابق لوہاں نہیں صحبت کرن
 دی عادت نوں چھوڑ دتا اے۔ لوک فضل
 تے بے فائدہ کہاں وچ پے گئے نہیں جیس دی وجہ
 لوں اوہناں دا دن عنائٹ لگا ویتدا اے۔ ایس
 لٹی نکلائی اوہناں دی دنیا بن سگدی اے تے نکل
 او عدا لوں یاد کر سگدے نہیں
 اچ دا دن وی اچو پین لنگھیا
 کوئی وی کم نہ ہو یا

یورپ ولوں کچھ سوچا سوچا چھوٹیا
 کچھ آں کھلو یا۔

(vi) منیر نیازی دی شاعری وچ حالات دا ڈونگھا مشاہدہ ملدا اے۔

منیر نیازی نہیں اپنے دور ڈے حالات دا گہرہ مشاہدہ
 کیتا تے او س نوں شاعری دی شکل وچ لوہاں
 تک پہنچاوں دا کم کیتا اے۔ اوہناں دے
 مطابق لوک اپنی فرعی نال اوکھی راہواں تے
 چل پیندے نہیں۔ ایس اوکھی راہ تے چلیں لئی
 کئی لوک وی اوہناں دے خلاف سوچاں دے
 نہیں کیں اوہ بندے اپنی منزل پا کے رہندے
 نہیں

کچھ اچھ دی راہواں اوکھیاس
 کچھ گل وچ کہاں دا طوق وی سی
 کئی شہر دے لوک وی ظالم سن
 کچھ سالوں مرلے شوق وی سی۔

(vii) فنی خوبیاں وچ منیر نیازی دی شاعری وچ لکھیال تے استعاریاں دا ورتاؤ ملدا اے۔

منیر نیازی نہیں اپنی شاعری وچ لکھیال
 تے استعاریاں دا ورتاؤ کیتا اے۔ ایس دا

Date:

مقصود لو کال توں گل عتالال نال سمجھاو نال
بیونڈا اے۔ عام لوک گل توں مشاعرے
دی شکل وچ اوس وقت تک نہیں سمجھ سکدے
جتنے تک اوس گل توں کہے دوجی گل نال
تشبیہ نال دتی جاوے

بدل چیت و ساکھ دا

تے چین و لگی اکھ

ایس شعر وچ گل توں سمجھاو لئی بدل چیت
تے چین دا استفادہ استعمال کیتا گیا اے۔

**(viii) صنیر نیازی نسل اپنی شاعری وچ
آسیان زبان دا ورتاؤ کیتا اے**

صنیر نیازی دی شاعری دی دوجی فنی
حوثی اے وی اے کیسہ اوہناں نہیں آسناں
زبان دا ورتاؤ کیتا اے۔ اوہناں نہیں ایسی
پنجابی زبان دا ورتاؤ کیتا اے جیسی پنجاب
دے سرعلاقے دے لوک سنائی نال سمجھ سکے
مکھی گل

صنیر نیازی اپنے ہم عصران توں وکھوے شاعر
س جیہہ اوہناں نسل۔ ایس دی وکھ اوہناں
دا عام لو کال نال پیار تے فطرت پسندی
دی شاعری اے لیقول صنیر نیازی
" صنیر مقصد اے وے کیسہ اتلہ و پیاہنت
دا اک ٹکڑا بن جاوے "

مڈھلی گل :-

سچی سرکار حکیم عبدالنثر دی اسلامی تصنیف ہے۔
 ایس کتاب دے وچ حکیم عبدالنثر نہیں۔ اوہناں
 نوں عجیب توں لغت جوانی دا لہجہ استوق سی اوہناں
 نہیں اسلامی حوالاں نال پنجابی ادب نوں فالاقال کر
 دتا ہے۔ ویرواہ کرن توں لہجہ تپہ لگدا ہے
 کہیہ سچی سرکار دے وچ آساں زبان جا
 ورتاؤ جلد ہے۔ نال نال نال پنجی واقعات، تحقیقی
 علوم، سراپا نگاری، منظر نگاری، کتاباں
 دے حوالہ جات، نکلے نکلے عنوانات اتے حضور
 تے اکھن آکے سوالات دے جوابات وی ولدے نہیں۔

سچی سرکار - ویرواہ :-

حکیم عبدالنثر دا اہم مجموعہ رسول مادی
 سیرت دے بارے لکھی گئی ہے۔ پنجابی نثر
 دی ایس کتاب دے بارے حکیم عبدالنثر کہندے
 نہیں۔

”صحبت حناطے نیش ویکھدی تے عشق واہ
 نیش پچھدا - تنہاں نوں پر کھن لئی
 النساں دی نظر چا بیٹدی ہو تھی ہے“

① حکیم عبدالنثر نہیں سلیس پنجابی
 زبان دا ورتاؤ کہتا ہے:

حکیم عبدالنثر دا موضوع گنگو پنڈاں دے
 عام لوک سس۔ ایس لئی اوہ حضور پاک
 دی حیات عبادتہ نوں ایس طرح بیان کردے

جو پینڈا ان دنوں پڑھ لوگ وی گل نون
 سمجھ لکیندے سن۔ مثال لئی پہلے باب وچ
 کہیندے نیں:

و حضورؐ پھاراں دی خیر لکیندے ^{مثال}
 دا خیال رکھدے تے لوکاں نون اوہناں
 دے سر ہانے ہر کے تسلی دیندے۔

(ii) حکیم عبد اللہ بنیں اپنی کتاب وچ

تاریخی علوم دا زور تاقی کینا اے:

تاریخی علوم نون پڑھناں، لوکاں دا بہترین
 مشغلہ دیا اے۔ ایس لئی اوہناں بنیں اپنی
 گل نون سمجھاؤن لئی تاریخی حوالاں دا وزن
 کینا اے تاہم لوکاں دی دلچسپی بہ قرار ہووے۔
 لیکن اوہناں سن تاریخی واقعات نون تحقیقی

طالعہ نال جوہر اے
 مثال لئی "عکہ دا پیراناں ناں بلکہ سی۔

ایس دا مطلب اے بہ باد بہو جانناں پا
 بہ باد کر دیناں۔ جیسٹر اکوئی عکہ دی ہے
 حرمتی دا ارادہ کر داسی بہ باد بہو جاندا
 سی"

(iii) حکیم عبد اللہ بنیں سہراپا لگاری

نون عد نظر رکھا اے:

حکیم عبد اللہ بنیں اپنی سہرت وی کتاب
 وچ سہراپا لگاری دا زور تاقی کینا اے۔ سہراپا
 لگاری دا مطلب بہو نڈا اے کہ گل نون ایس
 طرح بیان کرنا ہے شخصیت دا پورا حلیہ
 ساونے آجاوے۔ مثال لئی کتاب دے اظہار
 باب وچ کہیندے نیں

و حضورؐ دا قد درعیانہ

سی تے اونہاں دا عشقا چودہ ویں دے چلیں
وانگوں ہجگا اسی

(iv) منظر نگاری "سپی سرکار" دی

اک بیورا ایم جو لی اے:

منظر نگاری دے مرحلے وچ منظر نوں ایس
طرح بیان کیتا جاند اے۔ جو سارا معاملہ
انہاں دے ساونے آجاوے۔ حکیم عبدالکرم
نہیں صحابہ کرام دی عشقالات نوں بیان
کرن لئی ادب دی ایس صنف نال کم لیا اے۔
مثال لئی پنجویں باب دے وچ اوہ

کھبید نہیں
"فانر صحاباں دے گٹیاں چول رنیاں
یہاں کے اونہاں نوں گھسیٹ دے سن۔ اونہاں
لوں اتنا فال دے سن جے اوہ لہو لہیاں پو
جاندے سن"

(v) حکیم عبدالکرم نہیں اپنی کتاب

وچ تاریخی حوالہ جات متبادل کیتے نہیں
حکیم عبدالکرم نہیں عام فولویاں لئی صرف
واقعات تے زور نہیں دتا بلکہ اونہاں نہیں نال
تاریخی حوالہ جات نوں وی متبادل کیتا اے۔
مثال لئی اونہاں نہیں حصہ ۲ دے علیے نوں
بیان کرن لئی بخاری تے مسلم دی حدیثاں دے
حوالے دتے نہیں۔ فک دی تاریخ دے حوالے نال
عرب دی مستند تاریخی کتاباں نوں چنیا اے۔
ایہ اونہاں دی علمی قابلیت دا عہد بولہا
ثبوت اے۔

(vi) نکلے نکلے عنوانات "سپی سرکار" دا ایم پہلو نہیں :-

مکڑی گل :-

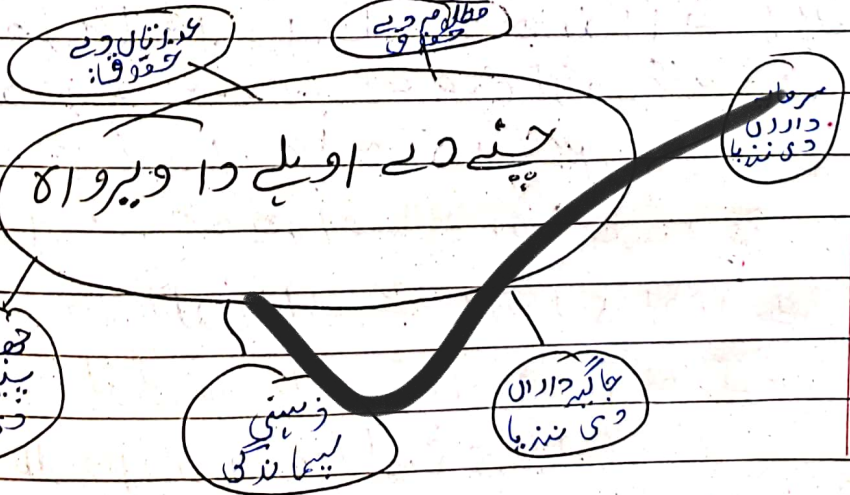
سچی سرکار رسول اللہ دی حیات عبا کہ
 دی سچی کتاب الہی کتاب وچ حضور
 دی سیرت دے اسم: اہلوانوں تہ آں وقت
 تہ مدلل تارگی حوالہ جات نال ثابت کینا
 گیا اے۔ لہجول لاکڑ عہدت اللہ لہلہ
 رو پنجابی اسلامی ادب دی ایترین کتاب سچی
 سرکار اے۔

سوال نمبر 6 :-

وڈھلی گل :-

فرخندہ لودھی اک مشہور پنجابی افسانہ نگار
 تھیں۔ اوہناں دا افسانہ پچاں دا جھوٹ
 چنے دے اوہلے دے نال نال پچاں بنو پچا۔ ایہناں
 افسانیاں دے ذریعے اوہناں ٹیپیں غور تال دے
 حقوق، جاگیر داراں تے سرفایہ داراں دے
 ظالم تے معاشرے دی ذہنی لیہا زندگی دی
 عکاسی کیتی اے۔ نال نال اوہناں جھوٹے پیراں
 دی زندیا وی کیتی اے۔ انہہ افسانے اوہناں دی
 ایترین افسانہ نگاری نوں دکھاندے نہیں۔

عبارتال
 دے
 مطالعہ دے
 دے
 جاگیر داراں
 دی زندیا
 سرفایہ داراں
 دی زندیا
 جھوٹے پیراں
 دی زندیا

(۱) "چنے دے اوپے" معاشرے وچ
عورتاں دے حقوق دی آواز
اے۔

اعصاب دے ایس مجموعے وچ سرخندہ لودھی
بیں پنجاب دی عورتاں دے حقوق اتے زور
دتا اے۔ پنجاب وچ عورتاں نوں گھریاں دے
وچ بند کر دتا جاندا اے۔ اوہناں نوں تعلیم
دے حق نوں وی محروم کر دتا گیا اے۔ اینہاں ساریاں
گال توں وڈی اوہناں نوں اپنی خاوند پھل
دا حق وی نہیں دتا جاندا۔

مثال لئی اٹھوہیل اعصاب "چنے دے اوپے"
صوبیاں دی سنگنی اٹھوہیل بیوندے اے لیکن
حالات صبرہ نوں وید نظر رکھدے بیوندے
صوبیاں کو لوں ایہہ حق چھن لیا جاندا اے۔

(۲) مظلوم طبقے دی حقوق دی آواز
سرخندہ لودھی دے اعصاباں نوں ولری
اے:

معاشرے وچ مظلوم طبقے نوں ہر جگہ تے
غلامی نظر نال دیکھا جاندا اے۔ مظلوم طبقے
نوں جاناں دی طرح کم لے کے کم تخواہ
تے گھر چلاوون دا حکم دتا جاندا اے۔ اپنے
خاندان واسطے ایہہ مظلوم لوک غربت دی
جگہ وچ کپڑے چلے جان دے بنس۔

مثال لئی جوتھے اعصاب اک چپ وچ
ایہہ پتہ لگدا اے جے سرکاری ادارے
یعنی پولیس نکی سرکار دی آکھتے
مظلوم حال نوں پٹر لپندی اے۔

iii) فرخندہ لودھی سنیں دیا شہرت
وہ جاگیر دار طبقے دی بتدیا کہیتی ہے۔

پنجاب دے وچ جاگیر دار انہ نظام کافی عرصے
تک رائج رہا۔ لوگ کسان اینہاں لوکاں دی
زمیناں تے فضل اُتار کے اینہاں جاگیر داراں
لوں دے دیندے سنیں۔ نتیجے دے وچ اینہاں
کسان لوں صردو شہم دی روٹی لے صیب نیو جاندی
سی۔ فرخندہ لودھی سنیں اپنے افسانہ وچ
اینہاں جاگیر داراں دے ظلماں دی مدد
کہیتی ہے۔

مثال لئی وچ افسانے اوٹا وچ نڈیر
دی ماں جاگیر داراں کو لوں والا مثال کر پندی
کر پندی جھک جاندی ہے۔“

iv) سرمایہ دار طبقے شہراں دے وچ
لوکاں تے ظلم نو ہاڈے سنیں:

شہراں دے وچ سرمایہ دار طبقے بڑی وڈیاں
عمارتاں بنا کے لوکاں کو لوں کر ایہ لہندے
سنیں۔ انہ سرمایہ دار وڈی وڈی کو بھٹیاں
دے ذریعے سرمایہ اکٹھا کر لہندے تے غیر
عام لوکاں نوں والا مثال دے ذریعے تنگ
کر دے سنیں۔ فرخندہ لودھی سنیں شہریاں
دی زندگی اجیرن کر آئے اینہاں لوکاں
دے خلاف آواز بلند کہیتی ہے۔
مثال لئی پہلے افسانے پائیٹاں وچ حمید
سرمایہ داراں دا لازم ہے۔ اوہ روزانہ
دھکے کھا کے اپنے دفتر واپس جاتا ہے لیکن اوں
دا بوس اوٹا دے بے عزتی شروع کر دیندا
ہے۔

Date: _____

M T W T F S

فکدی گل -

فرخندہ کو دھی دے مجموعے پنجابی ادب و شج
قیمتی سرمایے دی حیثیت رکھدے نہیں - اوہناں
نہیں اینہماں افسانیاں دے ذریعے معاشرے
دے وچ نظم دے رائج کسے دی نظام دی وڈھت
کیتی اے - ایس لئی اوہناں لوں کہانی کلاسی دا
استاد آکھیا جاسگدا اے -